

*Agnietė Žotkevičiūtė**

Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija

Tarptautinėse operacijose dalyvaujančių karių kultūrinio išprusimo raiška

Straipsnyje pateikiamas kultūrinio išprusimo modelis, pritaikytas tarptautinėse operacijose dalyvaujančių karių kultūrinio išprusimo raiškos vertinimui, ir empiriškai įvertinama tarptautinėse operacijose dalyvavusių Lietuvos karių kultūrinio išprusimo raiška. Pirmojoje straipsnio dalyje apibrėžiamos kultūrinį išprusimą sudarančios kompetencijos ir jų įgijimo metodai ir, remiantis straipsnyje atskleidžiamais karių kultūrinio išprusimo ypatumais, suformuojamas kultūrinio išprusimo modelis. Antrojoje dalyje empiriškai įvertinamas tarptautinėse operacijose dalyvavusių Lietuvos karių kultūrinis išprusimas ir jo įgijimo metodai. Įvertinus tarptautinėse operacijose dalyvavusių Lietuvos karių kultūrinį išprusimą, pateikiami apibendrinimai ir rekomendacijos Lietuvos karių kultūrinio išprusimo atžvilgiu.

Įvadas

Viena pagrindinių tarptautinės operacijos „Irako laisvė“ nesėkmės priežasčių buvo ta, kad vos tik pasibaigus ankstyvajai kovos fazei koalicijos pajėgos suprato, kad veikia visiškai svetimoje kultūrinėje aplinkoje.¹ Irako kultūroje organizacinė maištininkų struktūra grindžiama šeimų ir genčių susijungimu, o visuomenės charakteristikos sukuria terpę asimetrinės karybos strategijos – improvizuotųjų sprogdinimo užtaisų ir teroristų mirtininkų naudojimui. Dargi karyboje jie nesilaiko nei Ženevos konvencijos, nei neoficialių įsipareigojimų ar taisyklių.²

Operacija „Irako laisvė“ atskleidė, kad karinio konflikto sprendimas remiantis technologiniu kariuomenės pranašumu, tačiau neskiriant dėmesio karių kultūriniam išprusimui nėra efektyvus.³ Pernelyg didelio pasitikėjimo technologiniu pranašumu trūkumus taikliai apibūdino Bagdade dirbęs JAV

* Agnietė Žotkevičiūtė – Lietuvos karo akademijos Politikos mokslų katedros dėstytoja. Adresas korespondencijai: Šilo 5A, 10332 Vilnius; tel. (8 5) 210 3569; el. p. agniete.zotkeviciute@mil.lt

¹ Scales R., „Culture-Centric Warfare“, The Naval Institute: Proceedings, U.S. Army (Retired), October 2004. Prieiga internetu: http://www.military.com/NewContent/0,13190,NI_1004_Culture-P1,00.html, 20 11 2012].

² McFate M., „Anthropology and Counterinsurgency: The Strange Story of their Curious Relationship“, *Military Review*, March-April, 2005, p. 2438, p. 24.

³ Scales R., „Army Transformation: Implications for the Future“, Statement of Major General Robert Scales, USA (ret.), Testifying before the House Armed Services Committee on July 15, 2004, 2.

trečiosios pėstininkų divizijos vadas, teigdamas žinojęs „<...> visas vietas, kuriose buvo paslėpti priešo tankai, tačiau problema buvo tai, kad mano kariai turėjo kovoti su fanatikais, vaikštančiais pėsčiomis su AK-47 ir granatsvaidžiais ir šaudančiais į mus be jokios baimės būti nušautiems. Aš turėjau puikų situacinį supratimą, tačiau man pritrūko kultūrinio išprusimo. Dideli technologiniai gebėjimai ir neteisingas priešas“.⁴

NATO šalių kariuomenėms vis dažniau dalyvaujant stabilizacijos, taikos atstatymo, saugumo ar humanitarinėse operacijose, kurioms įgyvendinti reikalingas karių gebėjimas įsitraukti į socialinę sąveiką su kitomis kultūromis,⁵ įgyti vietinių gyventojų paramą ir sumažinti jų paramą opozicijai,⁶ sėkmingas tarptautinių operacijų įgyvendinimas tampa neatsiejamas nuo karių kultūrinio išprusimo.⁷ Kultūrinio išprusimo pritaikymas tarptautinių operacijų metu leidžia pritraukti vietinių gyventojų paramą: suprantant svetimos šalies kultūrą – vietinių vertybes, priimamų sprendimų ir elgesio motyvus, suvokiant, kaip karių žodžiai, elgesys ir veiksmai yra suprantami, interpretuojami ir vertinami vietos gyventojų, galima pelnyti jų pagarbą, pasitikėjimą ir palaikymą.⁸ Pritraukiant vietinių gyventojų paramą didėja sėkmingo tarptautinės operacijos įgyvendinimo galimybės, kadangi vietiniai gyventojai gali suteikti reikalingos informacijos kariams, padėti stiprinti bendradarbiavimą tarp vietos gyventojų ir karių, skatinti palaikymą karių vykdomai veiklai, įsitraukti į vietinės saugumo iniciatyvas, galiausiai – didinti šalies vyriausybės palaikymą karių vykdomai veiklai.⁹ Kultūrinis išprusimas taip pat gali padėti kariams suprasti priešų motyvaciją, jo sprendimų priėmimo procesus ir vertybių sistemą, suvokti galimus elgesio modelius, atpažinti informacines operacijas ir vykdomą propagandą.¹⁰

Lietuvos dalyvavimas tarptautinėse operacijose grindžiamas pasirašytomis kolektyvinės gynybos ir saugumo sutartimis¹¹, kurias įgyvendinant iki 2015 m. gruodžio 31 d. numatyta dalyvauti trijose NATO vadovaujamosiose operacijose, tai – iki 200 karių ir civilių dislokuoti Afganistane, iki 5 karių ir civilių Kosove, iki 30 karių ir civilių kovos su piratavimu operacijoje „Vandenyno skydas“ ir 30 karių ir civilių Europos Sąjungos vadovaujamoje kovos su piratavi-

⁴ Israel S., Scales R., “Iraq Proves It: Military Needs Better Intel”, *New York Daily News*, January 7, 2004.

⁵ Culhane E. et al., “Beyond Frontiers: The Critical Role of Cross-Cultural Competence in the Military”, *The Industrial-Organizational Psychologist*, Volume 50 Number 1, July 2012, p. 30-37, p. 31.

⁶ Freakley, B. C., “Cultural Awareness and Combat Power”, *Infantry*, Vol. 94, No. 2, March-April 2005, 2.

⁷ Culhane E., et al, (5 išnaša), p. 30-37, p. 31-32.

⁸ Spencer E., “Brains and Brawn: Cultural Intelligence (CQ) as the ‘Tool of Choice’ in the Contemporary Operating Environment”, *Canadian Military Journal*, Vol. 11, No. 1, 2010, p.15-23, p. 19-20.

⁹ *Ten pat*, p. 20.

¹⁰ *Ten pat*, p. 21.

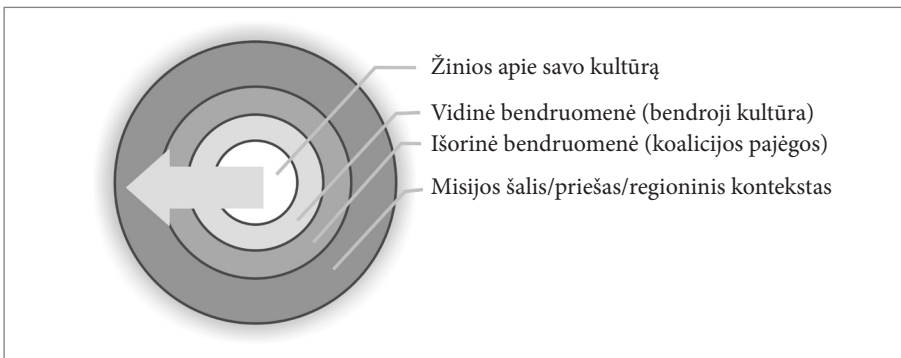
¹¹ Krašto apsaugos ministerija, „Tarptautinės operacijos“, <http://kariuomene.kam.lt/lt/tarptautines_operacijos_786.html>, 02 05 2013.

mu misijoje ATALANTA.¹² Įgyvendinant šiuos tarptautinius įsipareigojimus svarbu prisitaikyti prie besikeičiančio tarptautinių operacijų pobūdžio, didesnę dėmesį skiriant tarptautinėse operacijose dalyvaujančių Lietuvos karių kultūrinio išprusimo raiškos tyrimams ir kultūrinio išprusimo potencialo įvertinimui. Todėl šio straipsnio tikslas yra nustatyti, kaip ir kuo grindžiant galima įvertinti tarptautinėse operacijose dalyvaujančių karių kultūrinį išprusimą ir atskleisti tarptautinėse operacijose dalyvavusių Lietuvos karių kultūrinio išprusimo raišką.

1. Kultūrinio išprusimo specifika

1.1. Kultūrinio išprusimo kompetencijų nustatymas

Kultūrinio išprusimo poreikis priklauso nuo karių atliekamų operacijų pobūdžio ir veikimo zonos. Šis poreikis, nors ir mažiausiu mastu, atsiranda dar kariams veikiant savo kultūrinėje aplinkoje ir didėja įsitraukiant į koalicinių pajėgų vykdomą veiklą. Didžiausias poreikis atsiranda kariams tarptautinę operaciją vykdant kitoje kultūrinėje aplinkoje. Šią kaitą atspindi Michaelio J. McCloskey'aus „buliaus akies“ modelis (žr. 1 pav.).¹³

1 pav. Karių kultūrinio išprusimo poreikio modelis¹⁴

¹² Lietuvos Respublikos Seimas, „Dėl Lietuvos Respublikos karinių vienetų dalyvavimo tarptautinėse operacijose“, 2013 m. balandžio 23 d. Nr. XII-249, *Valstybės žinios*, 2013-04-27, Nr. 43-2101.

¹³ McDonald Daniel P. et al., *Developing and managing cross-cultural competence within the Department of Defense: Recommendations for learning and assessment*, Paper submitted to the DLO, Revised October 27, 2008, p. 25–26.

¹⁴ Šaltinis: sudaryta pagal McCloskey Michael J., *Measuring Learning And Development In Army Cross-Cultural Competence*, Draft Technical Report, Springfield, OH: 361 Interactive, LLC2008, cituota iš McDonald Daniel P. et al., *Developing and Managing Cross-cultural Competence within the Department of Defense: Recommendations for Learning and Assessment*, p. 25-26.

Pirma vidinė modelio sfera iliustruoja, kad kariams pirmiausia įtaka daro jų pačių kultūra, kurią suprasdami įgyja potencialą suprasti ir kitą kultūrinę aplinką.¹⁵ Antrąją vidinę sferą sudaro vidinė bendruomenė (bendroji kultūra), tai civiliai ir kariai, atstovaujantys skirtingas visuomenės grupes, nors veikia savo kultūrinėje aplinkoje. Šioje sferoje susiduriama su demografiniais skirtumais ir atsiranda tarpkultūrinių kompetencijų, kurios yra svarbios norint suprasti žmogiškuosius, organizacinius ir kultūrinius skirtumus, poreikis. Pirmosios dvi vidinės modelio sferos išreiškia idėją, kad kariai turi žinoti savo kultūros vertybes ir tendencijas – taip įgyjamas gebėjimas atpažinti bendravimo su kitų kultūrų atstovais panašumus ir skirtumus.¹⁶

Antra išorinė modelio sfera apima kultūrinius ir organizacinius skirtumus, su kuriais kariai susiduria veikdami kitoje kultūrinėje aplinkoje.¹⁷ Ši sfera atspindi karių gebėjimą veikti kartu su tarptautiniais partneriais, pavyzdžiui, NATO šalių kariuomenėmis, kai susiduriama su skirtingomis elgesio, taktikos praktikomis ar net skirtingais tarptautinės operacijos tikslais ar tikslų siekimo būdais.¹⁸

Galiausiai, dabartinėje globalioje aplinkoje, kariuomenės įsitraukia į rekonstrukcijos, humanitarines, saugumo ir kitas operacijas, kurios nėra tiesiogiai susijusios su kariniais veiksmais, o kariai kitoje kultūrinėje aplinkoje veikia ir kaip diplomatai.¹⁹ Todėl išorinė modelio sfera atspindi požiūrį, kad siekiant efektyviai veikti kitoje kultūrinėje aplinkoje ir norint suprasti šalies, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, vietinių gyventojų vertybes, prieš motyvus ir elgesį, kariams būtina įgyti įvairių kompetencijų ir įgūdžių,²⁰ kurie gali būti nustatomi kaip: 1) tarpkultūrinės kompetencijos; 2) kultūros specifinės kompetencijos ir 3) kalbinės kompetencijos (žr. 2 pav.).

¹⁵ Reid Patrice A., *Key Perspectives on the Interplay between Cross-Cultural Competence and Diversity Competence*, Defense Equal Opportunity Management Institute Directorate of Research, Technical Report Number 08-11, p. 10-11.

¹⁶ *Ten pat.*

¹⁷ *Ten pat.*

¹⁸ McDonald Daniel P., *A brief note on the multi-layered nature of cross-cultural competence*. DEOMI Technical Report No. 22-08, Patrick AFB, FL: DEOMI, 2008, p. 2.

¹⁹ *Ten pat.*

²⁰ Reid Patrice A., (15 išnaša), p. 11.

2 pav. **Tarptautinėse operacijose dalyvaujančių karių kultūriniam išprusimui būtinos kompetencijos**²¹

Šių kompetencijų tarpusavio sąveika apima visas kultūriškai išprususiam kariui reikalingas kompetencijas, atspindinčias karių žinojimą, ką galvoti, kaip galvoti, ir gebėjimą komunikuoti su šalies, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, vietiniais.

Kultūros specifinės kompetencijos apima karių žinojimą, *ką galvoti*²² ir skirstomos į: 1) žinias apie konkretų regioną ar kultūrą; 2) šių žinių pritaikymą tarptautinės operacijos metu. Kultūros specifines kompetencijas sudaro žinios apie šalies, kurioje vykdoma tarptautinė operacija ekonominę, religinę ir istorinę padėtį, socialinę infrastruktūrą, vietos populiaciją, politiką, nacionalines ir religines šventes, geografinę, klimatinę, topografinę padėtį.²³

Tarpkultūrinės kompetencijos apima žinojimą, *kaip galvoti* – kaip bendrauti su kitos kultūros atstovais, kaip interpretuoti kultūriškai skirtingas situ-

²¹ Sudaryta pagal Abbe A., *Building cultural capability for full-spectrum operations*, ARI Study Report 2008-04, Arlington, VA: U.S. Army Research Institute for the Behavioral and Social Science, 2008, p. 2.

²² *Ten pat*, p. 2.

²³ Adaptuota pagal "Language, Regional Expertise, and Culture (LREC) Capability Identification, Planning, and Sourcing, Chairman of the Joint Chiefs of Staff Instruction", CJCSI 3126.01A, 31 January 2013, p. G-1 taip pat Yee K. et al., *Cultural Intelligence: Its potential for military leadership development*, Paper presented at the 47th International Military Testing Association in Singapore from 8 to 10 November 2005, p. 3, taip pat Hardison Hardison Chaitra M. et al., *Cross-cultural skills for deployed Air Force personnel: Defining cross-cultural performance*, Santa Monica, CA: Rand Corporation, 2009, p. 66, taip pat Paris C., "Framework for Cross-Cultural Competence and Learning Recommendations", kn. Jerry C. Scarpace ir Daniel P. McDonald (sud.), *Celebrating the History & Future of Human Relations Research: DEOMI 8th Biennial Equal Opportunity, Diversity, and Culture Research Symposium*, Defense Equal Opportunity Management Institute (DEOMI) Press, Patrick AFB, FL, 2012, p. 135154, p. 147 ir 2012 m. spalio 31 d. Kariuomenės vado įsakymas Nr. V-1260 „Dėl Karių rengimo tarptautinėms operacijoms (individualių igūdžių atnaujinimo) kurso programos tvirtinimo“, p. 52-53.

acijas, pritaikyti savo elgesį siekiant norimų rezultatų.²⁴ Tai pažintiniai, elgesio ir emociniai karių įgūdžiai ir savybės, taip pat deklaratyvios, procedūrinės ir konceptualios žinios, kritinio mąstymo įgūdžiai ir socialinio įsitraukimo aspektai.²⁵ Tarpkultūrinės kompetencijas sudaro:

- 1) *bendrujų žinių apie kitą kultūrą taikymas*, apimantis žinias apie kitas kultūras: kaip skirtingose kultūrose suvokiami tarpasmeniniai santykiai, laikas, koks yra asmeninės erdvės poreikis, mąstymo stilius ir šios informacijos taikymą vertinant panašumus ir skirtumus tarp kultūrų;
- 2) *organizacijos atstovavimas*. atspindintis gebėjimą įgyvendinti atstovaujamos organizacijos (institucijos) misiją ir tikslus, siekį gerinti atstovaujamos organizacijos politiką, procedūras, programas ir praktiką, taip pat atstovaujamos organizacijos reikalavimų laikymąsi, kai susiduriama su prieštaraujančiais reikalavimais organizacijoje ir už jos ribų;
- 3) *kitokios kultūrinės perspektyvos priėmimas* tai karių supratimas, kad jų turimos kultūrinės nuostatos ir vertybės gali skirtis nuo kitų kultūrų, kitokio kultūrinio konteksto analizė ir gebėjimas įvertinti kaip jų veiksmai ir žodžiai gali būti interpretuojami kitoje kultūrinėje aplinkoje.
- 4) *komunikacijos įgūdžiai*, kuriuos sudaro žinios apie neverbalinės komunikacijos ženklus bendraujant su kitų kultūrų atstovais, priimtinių normų ir taisyklių bendraujant su kitų kultūrų atstovais žinojimas ir laikymasis, taip pat gebėjimas perduoti mintis ir idėjas klausytojui priimtiniu būdu;
- 5) *tarpasmeninio bendravimo įgūdžiai* apima siekį įsitraukti į kitą kultūrinę aplinką – bendrauti ir kartu veikti su kitos kultūros atstovais ir teigiamo (kario) įvaizdžio kitoje kultūrinėje aplinkoje formavimą;
- 6) *kultūrinė adaptacija* – mokėjimas pritaikyti savo elgesį ir aprangą, kai to reikia laikantis ar rodant pagarbą kitos kultūros vertybėms ar papročiams, taip pat informacijos apie kitos kultūros žmones, aplinką, priimtinas socialines taisykles ir normas rinkimas, taip gerinant bendravimo su kitais ir savo elgesio įgūdžius ir gebėjimas adaptuotis susiduriant su kitokių vertybių, papročių ir kultūrų žmonėmis.²⁶

²⁴ Žr. Abbe A., *Building Cultural Capability for Full-spectrum Operations*, (21 išnaša), taip pat Abbe A., Halpin Stanley H., "The Cultural Imperative for Professional Military Education and Leader Development", *Parameters*, Winter 2010, 21-31, taip pat Selmeski B., *Military cross-cultural competence: Core concepts and individual development*. Royal Military College of Canada Centre for Security, Armed Forces & Society Occasional Paper Series, Number 1, 2007.

²⁵ Culhane E. et al., (5 išnaša) p. 33.

²⁶ Adaptuota pagal Renée Y., *Foundation for Diversity Training: Competency Model and Learning Objectives*, *Defense Equal Opportunity Management Institute, Directorate of Research*, May 2011, p. 46-61, taip pat Paris C., "Framework for Cross-Cultural Competence and Learning Recommendations", p. 135-154 (23 išnaša) ir Wisecarver M. et al., *Regional Expertise and Culture Proficiency*. Project Report 2012-01, Defense Language and National Security Education Office, September 2012.

7) *Kalbinės kompetencijos* – tai šalies, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, kalbos ir (ar) kalbos, žinomos abiem atstovaujamos pusėms (kariams ir vietiniams šalies, kurioje vykdoma tarptautinė operacija) mokėjimas. Kalbiniai įgūdžiai ne tik palengvina gebėjimą suprasti ir laikytis tam tikros kultūros elementų, bet ir leidžia įsitraukti į socialinę komunikaciją kitoje kultūrinėje aplinkoje taip peržengiant kitos kultūros ir kultūrinių skirtumų stebėjimo ribas.²⁷

Svarbu atkreipti dėmesį, kad neretai tarptautinių operacijų metu kalbos įgūdžių stygius kompensuojamas vystant per vertėjus karių socialinę sąveiką su šalies vietiniais, kurioje vykdoma tarptautinė operacija. Tokiu atveju kariai turi būti paruošiami dirbti su vertėju – naudojantis vertėjo paslaugomis, kariai turi žinoti kas gali būti sakoma, o kas nepriimtina vietiniams gyventojams; įsitikinti, kad verčiant vertėjas perteikia tiek žodžių prasmę, tiek tinkamą emociją, palaikyti tinkamą nežodinę sąveiką ir įsitikinti, kad vertėjas turi tinkamo lygio kalbos žinias, atitinkančias tarptautinės operacijos reikalavimus.²⁸

1.2. Kultūrinio išprusimo įgijimo metodai

Kultūrinis išprusimas įgyjamas per įvairią formalią ir neformalią veiklą – oficialius kursus ir programas, užsiėmimus klasėse, organizuojamus prieš karių vykimą į tarptautinę operaciją, darbo patirtį, savarankišką mokymąsi ir socialinę sąveiką su šalies, kurioje vykdoma tarptautinė operacija vietiniais gyventojais ir kitais kariais.²⁹ Dažniausiai naudojami kultūrinio išprusimo įgijimo metodai, tai: 1) technologijomis paremtas mokymasis, 2) tradicinis mokymasis, 3) socialinis bendradarbiavimas³⁰ ir 4) saviugda.³¹

- *Technologijomis paremtas mokymasis* apima nuotolinį karių mokymąsi, mokymąsi internetu, simuliacinius vaidmenų žaidimus. Šiam mokymosi metodui priskirtina ir sintetinė mokymosi aplinka – simuliaciniai videožaidimai, virtuali aplinka ir pan.³²

²⁷ Watson Jeff R., *The Role of Language Proficiency in Cross-cultural Competence (3C): A Fundamental Key to Intercultural Effectiveness in Military Personnel*, United States Military Academy, West Point, New York, p. 3.

²⁸ Wisecarver M. et al., (26 išnaša) p. A-5.

²⁹ *Ten pat.*

³⁰ Caligiuri P. et al., *Training, Developing, and Assessing Cross-Cultural Competence in Military Personnel*. Technical Report 1284, United States Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences, April 2011, p. 19.

³¹ Driel M., *Assessing Organizational Cross-Cultural Competence in the Military: Developing a Measure*. Defense Equal Opportunity Management Institute, U.S.: Patrick Air Force Base, 2010, p. 28,

³² Caligiuri P. et al., (30 išnaša), p. 22.

- *Tradiciniai mokymosi metodai* apima karių užsiėmimus klasėse, vaidmenų žaidimus, įvairias diskusijas. Tradicinio mokymosi metu susipažįstama su šalies, kurioje kariai vykdys tarptautinę operaciją, kultūra. Tradiciniai mokymosi metodai gali apimti ir simuliacinius mokymosi elementus, pavyzdžiui, į mokymus įtraukiant šalies, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, vietinius ar mokymosi metu aptariant praktinius atvejus, grindžiamus tarpkultūriniais incidentais su kuriais jau buvo susidurta ankstesnių tarptautinių operacijų metu. Tiek tradiciniai, tiek technologijomis paremti mokymosi metodai priskirtini formaliam mokymuisi, kurį kariams suteikia į tarptautinę operaciją juos siunčianti institucija.³³
- *Socialinė komunikacija* priskiriama neformaliai, arba – savarankiškam mokymosi metodui. Tai karių mokymasis bendraujant ir stebint kitų elgesį: kuo daugiau kariai turi tiesioginio socialinio kontakto su vietiniais šalies, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, tuo didesnė įtaka daroma jų kultūriniam išprusimui. Taip pat svarbi ir karių socialinė komunikacija su kitais kariais ir civiliais, tiek formalioje, tiek neformalioje aplinkoje dalijantis tarptautinėse operacijose įgyta patirtimi.
- *Saviugda*, kaip ir socialinė komunikacija, yra neformalus, savarankiškas kompetencijų įgijimo būdas. Saviugda apima karių domėjimąsi knygomis apie šalį, kurioje vykdys tarptautinę operaciją, internetu prieinamų šaltinių apie šalį, kurioje numatoma vykdyti tarptautinę operaciją analizę ir pan.³⁴

Tradiciniai, technologijomis paremti mokymosi metodai ir saviugda padeda kariams įgyti kompetencijų suprasti kitokią kultūrinę aplinką, o socialinė komunikacija, padeda kariams mokytis iš įvykių ir situacijų su kuriomis jie patys ar jų kolegoms susiduria tarptautinių operacijų metu.³⁵

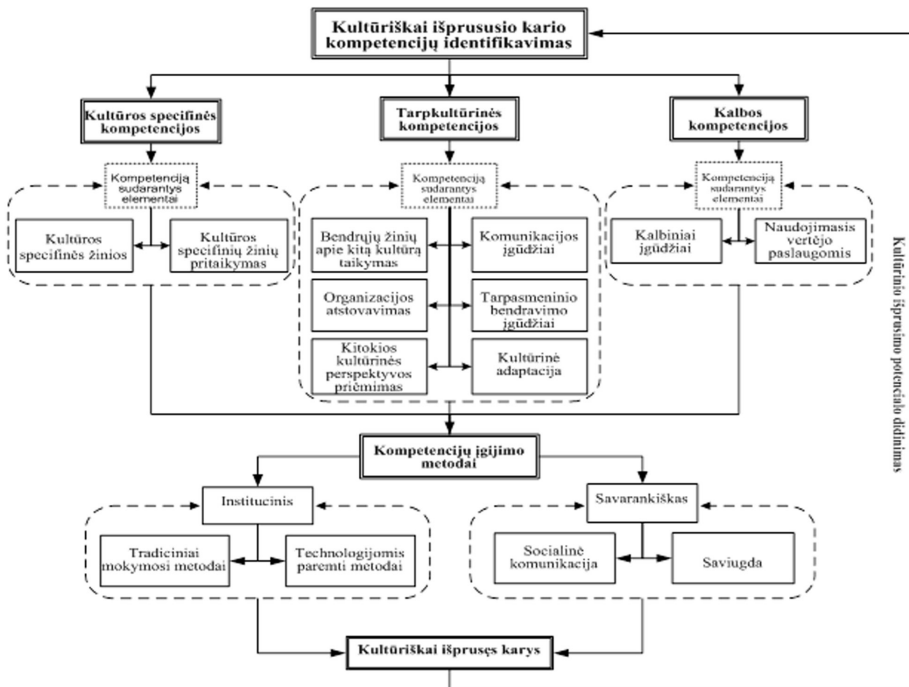
³³ *Ten pat.*

³⁴ Driel M., (31 išnaša), p. 30.

³⁵ *Ten pat.*, p. 2325.

1.3. Tarptautinėse operacijose dalyvaujančių karių kultūrinio išprusimo modelis ir pagrindimas

Atsižvelgiant į 1.1 ir 1.2 skyriuose identifikuotas ir detalizuotas tarptautinėse operacijose dalyvaujantiems kariams reikalingas kompetencijas ir jų įgijimo metodus, sudarytas tarptautinėse operacijose dalyvaujančių karių kultūrinio išprusimo modelis. Modelį sudaro dvi pagrindinės dalys: 1) tarptautinėse operacijose dalyvaujančių karių kultūriniam išprusimui reikalingos kompetencijos ir 2) tarptautinėse operacijose dalyvaujančių karių kultūriniam išprusimui reikalingų kompetencijų įgijimo metodai. (žr. 3 pav.).

3 pav. Tarptautinėse operacijose dalyvaujančių karių kultūrinio išprusimo modelis

Remiantis šiuo modeliu, kultūriškai išprususiais laikytini kariai, turintys: 1) tarpkultūrinės, 2) kultūros specifinės ir 3) kalbos kompetencijas ir yra įgiję jas: 1) institucinio ir (ar) 2) savarankiško mokymosi metu. Jei kariai neturi tam tikrų kompetencijų ir (ar) nesinaudoja vienu ar abiem iš minėtųjų įgijimo metodų, manytina, kad kariai turi potencialo didinti savo kultūrinį išprusimą.

2. Tarptautinėse operacijose dalyvaujančių Lietuvos karių kultūrinio išprusimo kompetencijų ir jų įgijimo metodų vertinimas

2.1. Kultūrinio išprusimo kompetencijų ir jų įgijimo metodų tyrimo metodologija

Tyrimu siekiama atskleisti tarptautinėse operacijose dalyvaujančių Lietuvos karių kultūrinio išprusimo raišką, tiksliau, kokios ir kiek modelyje identifikuotų kultūrinį išprusimą sudarančių kompetencijų ir jų įgijimo metodų atsiskleidžia minėtoje raiškoje, taip empiriškai pagrindžiant modelį, kas galiausiai leistų teigti modelio pritaikomumą tolesniems tyrimams.

Tyrimo pobūdis. Tyrimo duomenų rinkimui naudojamas pusiau struktūruoto interviu metodas, suteikiantis galimybę karių kultūrinį išprusimą interpretuoti remiantis su tiriamuoju objektu susijusių asmenų – tarptautinėse operacijose dalyvavusių karių – požiūriais į tiriamąjį objektą per karių suteikiamas prasmes. Tai leidžia atlikti giluminę tiriamojo reiškinių analizę ir išsamiai išnagrinėti esminius tarptautinėse operacijose dalyvaujančių karių kultūrinio išprusimo ypatumus.

Tyrimo procesas. Tyrimas vykdytas 2013 metų vasario ir kovo mėnesiais.

Tiriamieji ir jų charakteristika. Tyrimo metu apklausta 12 karių iš įvairių Lietuvos karinių padalinių, dalyvavusių tarptautinėse operacijose Irake, Afganistane, Kuveite, Kroatijoje ir Serbijoje. Tyrimui pasirinkti tiriamieji atitiko pagrindinį kriterijų: tirti vienoje ir daugiau tarptautinėse operacijose dalyvavę kariai. Tyrime dalyvavusių karių demografinės charakteristikos pateikiamos 1 lentelėje.

1 lentelė. Tyrime dalyvavusių karių demografinės charakteristikos

Tiriamasis	Karinis laipsnis	Tarnybos kariuomenėje trukmė (metais)	Tarptautinių operacijų skaičius (vnt.)	Šalys, kuriose karys buvo dislokuotas	Paskutinės dislokacijos trukmė (mėn.)	Bendra dislokacijų trukmė (mėn.)
Tiriamasis nr. 1	Pulkininkas	21	2	Kroatija ir Afganistanas	24 mėn.	36 mėn.
Tiriamasis nr. 2	Majoras	18	2 ilgalaikės ir 3 trumpalaikės	Irakas, Afganistanas, Kuveitas	6 mėn.	14 mėn.

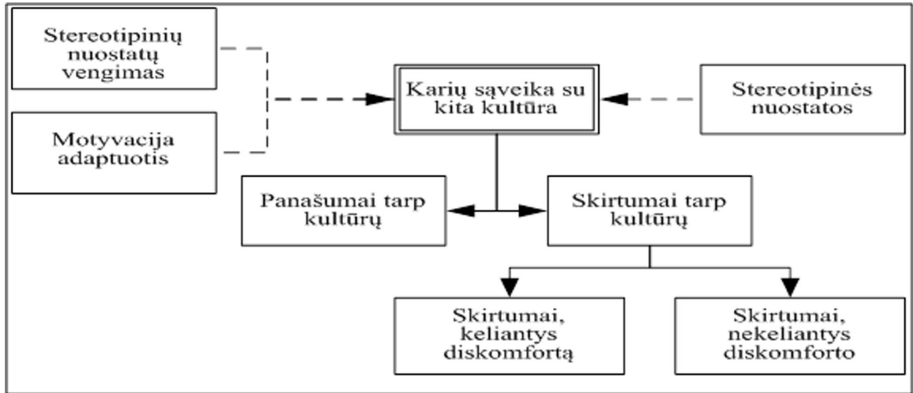
Tiriamasis nr. 3	Laikinas majoras	14	2	Afganistanas	7 mėn.	14 mėn.
Tiriamasis nr. 4	Pulkininkas leitenantas	22	2	Afganistanas ir Irakas	6 mėn.	12 mėn.
Tiriamasis nr. 5	Kapitonas	13	2	Afganistanas	6 mėn.	12 mėn.
Tiriamasis nr. 6	Vyr. eilinis	5	1	Afganistanas	7 mėn.	7 mėn.
Tiriamasis nr. 7	Majoras	22	1	Kroatija ir Serbija	6 mėn.	6 mėn.
Tiriamasis nr. 8	Majoras	22	1	Afganistanas	6 mėn.	6 mėn.
Tiriamasis nr. 9	Kapitonas	20	1	Irakas	6 mėn.	6 mėn.
Tiriamasis nr. 10	Kapitonas	17	1	Irakas	6 mėn.	6 mėn.
Tiriamasis nr. 11	Majoras	16	1	Afganistanas	6 mėn.	6 mėn.
Tiriamasis nr. 12	Vyr. leitenantas	4	1	Afganistanas	6 mėn.	6 mėn.

2.2. Kultūrinio išprusimo raiškos vertinimo rezultatų analizė

2.2.1. Tarptautinėse operacijose dalyvaujančių karių tarpkultūrinės kompetencijos: bendrųjų žinių apie kitą kultūrą taikymas

Tiriant karių gebėjimą pritaikyti žinias apie kitą kultūrą, pastebėta, kad remdamiesi savo patirtimi tarptautinių operacijų metu kariai išskiria: 1) panašumus ir 2) skirtumus tarp kultūrų, kurie, savo ruožtu, gali būti: a) keliantys diskomfortą ar b) nekeliantys. Taip pat tyrimu nustatyta, kad karių sąveikai su kita kultūra didžiausią įtaką daro jų motyvacija adaptuotis kitoje kultūrinėje aplinkoje ir stereotipinių nuostatų apie kitą kultūrą vengimas (žr. 4 pav.).

4 pav. Bendrųjų žinių apie kitą kultūrą pritaikymo aspektai

Pastaba: vientisa rodyklė (—►) žymi kaip kariai analizuoja savo sąveiką su kita kultūra; punktyrinė rodyklė (- - - - -►) žymi veiksnius, lemiančius karių gebėjimą analizuoti sąveiką su kita kultūra.

Viena vertus, kariai su susiformavusiomis stereotipinėmis nuostatomis kitos kultūros atžvilgiu susiduria su panašumų ir skirtumų tarp kultūrų pažinimo stoka ir nerodo iniciatyvos analizuoti kultūrinius skirtumus:

Jeigu rimtai, tai nelabai ieškojau aš tų kultūros skirtumų. <...> Paskaitykite knygų apie indėnus ir suprasite, kokie yra afganai. Jie tiesiog atsilikę nuo mūsų per kokius V amžius. [Tiriamasis nr. 5]

Taip pat, kariams neįgijus pakankamai bendrųjų žinių apie kitą kultūrą, formuojasi iškreiptas požiūris į kitą kultūrinę aplinką:

Būti gėjumi pas juos (Afganistane) nėra taip baisu kaip pas mus. Ten, maždaug, standartas. [Tiriamasis nr. 5]

Kita vertus, turintys motyvaciją adaptuotis kitoje kultūroje (pavyzdžiui, „<...> papuoles į tą (kultūriškai kitokią) aplinką <...> tu nori nenori prisiderini prie jos. Aplinka niekada neprisiderins prie tavęs. Ir tik laiko klausimas, kaip greitai. Kuo greičiau prisiderini prie jos, tuo komfortabiliau jautiesi.“ [Tiriamasis Nr. 9]) ir vengiantys mąstyti apie kitą kultūrą stereotipiškai (pavyzdžiui, „<...> Reikia kalbėtis, nes tik kalbėjimasis žmonėms naikina stereotipus ir tik bendravimas gali (stereotipus) sugriauti ar pataisyti.“ [Tiriamasis Nr. 4]), rodo iniciatyvą pažinti ir analizuoti kultūrinius skirtumus ir pritaikyti žinias apie kitą kultūrą tarptautinės operacijos metu.

Analizuodami panašumus tarp kultūrų, kariai ieško skirtingoms kultūroms būdingų bendrų sąsajų: skirtingas kultūras gretina tarpusavyje per žmonių istorinę praeitį, teigdami, kad nepriklausomai nuo kultūrinės aplin-

kos visi žmonės turi polinkį tapatintis su savo šalies istorinėmis pergalėmis; išskiria panašias skirtingose kultūrinėse aplinkose esančių žmonių emocišes išraiškas; taip pat pastebi, kad skirtingas religijas, pavyzdžiui – krikščionybę ir islamą, sieja bendras religijų pagrindas – monoteizmas.

Analizuodami skirtumus tarp kultūrų, viena vertus, dalį jų kariai apibūdina neutraliai, t. y. neišskirdami dėl jų kylančio diskomforto, pavyzdžiui, teigdami, jog Irake ar Afganistane skirtingai suvokiamas autoritetas, vyrų ir moterų vaidmenys. Antra vertus, kariai išskiria skirtumus tarp kultūrų, kurie nėra toleruoti, todėl kelia diskomfortą bendraujant su vietiniais šalies, kurioje vykdoma tarptautinė operacija. Tokio pobūdžio kultūriniai skirtumai apima tarpasmeninius santykius, laiko suvokimą, asmeninės erdvės poreikį, mąstymo skirtumus ir individualumo ar kolektyviškumo suvokimą (žr. 2 lentelė).

2 lentelė. Karių įvardijami diskomfortą keliantys skirtumai tarp kultūrų

Požymiai	Ilustracijos
Tarpasmeniniai santykiai	„Tai buvo labai ryšku, jei bendrauji, įeini į kontaktą, tai jie tave priima arčiau, ir tuomet tas kontaktas yra labai specifinis. Santykiuose vyras su vyru, tave paima už rankos, tave vedžioja <...>. Tame bendravime yra išreiškiamas artimas ryšys kūnu. Mums tai iššūkis, sunku persilaužti vidų.“ [Tiriamasis nr. 9]
Laiko suvokimas	„<...> Sudėtinga su jais (Irake) tartis, tarkim, jei susitarei tuo laiku, tai nereiškia, kad jie tuo laiku ir atvažiuos, reikia palaukti dar valandą ar dvi, kada jie atvažiuos <...>. Jie atvažiuoja, viskas tvarkoj, o tu jautiesi, kad neturi teisės priekaištauti.“ [Tiriamasis nr. 9] „Didelė problema (Afganistane) suderinti bet kokį susitikimą tiksliai laikui, net dienai į priekį, jie nieko toliau kelių dienų į priekį neplanuoja, gyvenimas pas juos – cikliškas: išgyvent šaltą žiemą, po to išgyvent karštą vasarą, ir taip nuolat.“ [Tiriamasis nr. 3]
Asmeninės erdvės poreikis	„<...> bet jei bendrauja penkiolika centimetrų nuo tavęs, tas tikrai trikd, mes norime laikytis per pusę metro, bet supranti, kad taip yra ir viskas.“ [Tiriamasis nr. 4] „Didesnis kolektyviškumas lemia mažesnę asmeninę erdvės poreikį. Ypač jaučiasi, kad laikomasi mažesnės distancijos bendraujant.“ [Tiriamasis nr. 6]
Mąstymo skirtumai	„Mąstyme jaučiasi planavimo į priekį trūkumas, dažniausiai vadovaujamosi pasakymu <i>Insha'Allah</i> – kaip Dievas panorės.“ [Tiriamasis nr. 6]
Individualumo/ kolektyviškumo suvokimas	„Lyginant jų asmenybes ir mūsų, tai mes esame individualistai. Aš atsakau už savo poelgius, o afganai ne. Jie supranta save daugiau ne kaip asmenybę, o kaip šeimą, genį ir kartais tai trukdo bendraujant. Pas juos pirmiausiai yra šeima, gentis, o tik paskui esi tu.“ [Tiriamasis nr. 5]

Galima pastebėti, kad diskomfortą keliantys kultūriniai skirtumai apima socialinės sąveikos aspektus tarp karių ir vietinių šalies, kurioje vykdoma tarptautinė operacija. Kadangi su šiais skirtumais susiduriama vis labiau karius įsitraukiant į kitą kultūrinę aplinką, darytina išvada, kad karių gebėjimas

prisitaikyti prie diskomfortą keliančių kultūrinių skirtumų didina socialinės sąveikos tarp karių ir vietinių veiksmingumą, taip pat gerindamas ir visos karių vykdomos veiklos efektyvumą.

Organizacijos atstovavimas. Tiriant, kaip kariai atstovauja juos į tarptautinę operaciją siunčiančią organizaciją, pastebėta, kad tiriamieji tik iš dalies sieja atstovaujamos organizacijos misijos ir tikslų įgyvendinimą su dalyvavimu tarptautinėje operacijoje. Tiksliau, kalbėdami apie motyvaciją dalyvauti tarptautinėje operacijoje, išskiria tris juos motyvuojančius veiksnius: 1) pareigą (darbo pobūdį); 2) finansinį atlygį ir 3) norą pažinti kitą kultūrą.

Pareiga (darbo pobūdis) kaip motyvuojantis veiksnys gali būti siejamas su organizacijos misijos ir tikslų įgyvendinimu: kariai supranta savo organizacijos misiją ir funkcijas, kitaip tariant – šalies tarptautinį įsipareigojimą, atspindintį įgyvendinant organizacijos funkcijas.

Visgi, dalis karių dalyvauja tarptautinėje operacijoje remdamiesi išimtinai asmeniniais motyvais, tokiais kaip noras pažinti kitas kultūras ir (ar) finansinis atlygis. Asmeniniais motyvais besiremiantys kariai dalyvavimo tarptautinėje operacijoje netapatina su atstovaujamos organizacijos tikslų įgyvendinimu, todėl, darytina prielaida, kad šiems kariams gali trūkti sąmoningumo, kad visa jų veikla tarptautinės operacijos metu remiasi atstovaujamos organizacijos misijos ir tikslų įgyvendinimu. Karių motyvacijos dalyvauti tarptautinėje operacijoje prielaidas iliustruoja tiriamųjų pasisakymai, pateikiami 3 lentelėje.

3 lentelė. Karių motyvacijos dalyvauti tarptautinėje operacijoje prielaidos

Požymiai	Iliustracijos
Karių motyvacija dalyvauti tarptautinėje operacijoje, kaip organizacinio sąmoningumo atspindys	<i>Darbas toksai. Čia ne pareiga. Aš tai vadinu darbu, vis vien daug metų ruošiesi, treniruojiesi, suvoki, ką tu dirbsi <...>. Sunku kai kam suvokti, bet tai darbas. <...> Tu mokaisi, tu gaumi progą <...> padirbti realiai tą darbą. [Tiriamasis nr. 2]</i>
	<i>Pirmiausia, man yra patirtis ir atsakingos pareigos, pinigai yra žemiau. [Tiriamasis nr. 3]</i>
Karių motyvacija dalyvauti tarptautinėje operacijoje, kaip asmeninių paskatų atspindys	<i>Noras pažinti kitų kultūrų tautas, ieškojimas ir kelionės, ir ne tik geografinė prasme; siekis realizuoti save. [Tiriamasis nr. 1]</i>
	<i>Noras įgyti naujos patirties, pažinti kultūrą. [Tiriamasis nr. 12]</i>
	<i>P pinigai. [Tiriamasis nr. 5]</i>

Tyrimo duomenų analizės metu išryškėjo sąveika tarp asmeninių paskatų motyvuojamų karių ir jų gebėjimo pritaikyti kultūrinės žinias, galinti reikšti, kad kariai, pabrėžiantys juos išimtinai motyvuojantį veiksni – finansinį atlygį, pasižymi didesniu stereotipiniu mąstymu kitos kultūros atžvilgiu.

Atkreiptinas dėmesys, kad susidurdami su organizacijos biurokratinių procedūrų nepaslankumu ir ribotais finansiniais ištekliais tarptautinės operacijos metu, kariai išreiškia pasyvią poziciją organizacijos politikos, procedūrų, programų ir praktikos gerinimo atžvilgiu. Karių pozicija iliustruojama 4 lentelėje.

4 lentelė. Karių įvardijamos kliūtys gerinant organizacijos veiklą

Požymiai	Iliustracijos
Riboti organizacijos finansiniai ištekliai	<p><...> Blogiausia buvo su lietuvių gamybos uniformom ir batais – jie tikrai prastos kokybės, todėl neretai kariai už savo pinigus pirkto batus, bet niekas triukšmo nekėlė, nes lietuviai kantrūs, o ir vis tiek tai nieko nepakeistų, nes juk krizė. [Tiriamasis nr. 3]</p> <p>Taigi pati žinai, kad tiek mes ir turim čia, Lietuvoj, kur kreiptis. Tie prietaisai, kurie tau reikalingi aš žinau, kiek kainuoja <...>. Aš puikiai suvokiu kiek tai kainuoja ir kokios mano šalies galimybės. (Kaip elgėtės?) Naktį mažiau darai, laikais atsargumo priemonių. Kažkada žmonės su kardais kariavo. Mūsų ginkluotė šešiasdešimtų metų lygio, grubiai Vietnamo karo metų, todėl ir elgiesi atitinkamai, pasilieki didesnę atstumą, daugiau laiko, atsargiau. [Tiriamasis nr. 2]</p>
Organizacijos biurokratinių procedūrų nepaslankumas	<p><...> Labai dažnai kažkur kreiptis ir prašyti užtrunka, o jei man reikia greitai, tai ir reikia greitai. [Tiriamasis nr. 4]</p> <p><...> Mūsų (Lietuvos) biurokratinis aparatas veikia pernelyg lėtai. [Tiriamasis nr. 11]</p>

Taip pat kariai nesilaiko savo atstovaujamos organizacijos reikalavimų, kuomet susiduriama su prieštaraujanciais reikalavimais organizacijoje ir už jos ribų. Organizacijos reikalavimų nesilaikymą kariai grindžia siekiu didinti vietinių gyventojų pasitikėjimą jais:

Pagal reikalavimus visada, būdami už savo stovyklos, privalom dėvėti šarvinę liemenę, dėvėti šalną ir būti su automatinio ginklu rankose. Bet, ypatingai, mano padalinys, eidamas į svečius pas vietos lyderius gerti arbatą, nusiimdavom viską ir pasilikdavom tik pistoletą, nes eidami su visa ekipuote rodytumėm nepasitikėjimą afganų svetingumu. Tad pažeisdavom formalius saugumo reikalavimus, bet toks mūsų darbas – didinti pasitikėjimą vietinių akyse. [Tiriamasis nr. 3]

Galima teigti, kad karių motyvacija dalyvauti tarptautinėje operacijoje yra karių gebėjimo atstovauti organizacijai atspindys, leidžiantis karių motyvaciją susieti su tam tikra karių stereotipinių nuostatų raiška. Kiti organizacijos atstovavimo aspektai – karių siekis analizuoti, kaip galima gerinti atstovaujamos organizacijos politiką, procedūras, programas ir praktiką, ir atstovaujamos organizacijos reikalavimų laikymasis, kai susiduriama su prieštaraujanciais reikalavimais organizacijoje ir už jos ribų – iš dalies yra ribojami pačios organizacijos. Pastebimas karių pasyvumas gerinant organizacijos politiką, procedūras, programas ir praktiką tarptautinės operacijos metu sietinas su ri-

botais organizacijos finansiniais ištekliais ir sudaromomis kliūtėmis efektyviai karių veiklai tarptautinės operacijos metu.

Atstovaujamos organizacijos reikalavimų nesilaikymas tarptautinės operacijos metu, viena vertus, sietinas su paslankesnių organizacijos reikalavimų poreikiu, atsižvelgiant į karių vykdomą veiklą. Antra vertus, nesilaikydami organizacijos reikalavimų kariai vis vien siekia organizacijos tikslų įgyvendinimo pritraukiant vietinius šalies, kurioje vykdoma tarptautinė operacija.

Kitokios kultūrinės perspektyvos priėmimas. Tiriant karių gebėjimą priimti kitokią kultūrinę perspektyvą, pastebėta, kad kariai, lygindami savo kultūrinės nuostatos ir vertybes su kitomis kultūromis, geba matyti save iš kitos kultūros perspektyvos ir įvertina stereotipinių nuostatų formavimosi pavojų:

Aišku, mes naudodavome laiko sąvoką, tartis, labai blogai operacijose, kai planuojame jungtinę operaciją, kai operacijose susitari, o to žmogaus nėra, tada galvoji, klausimas, ar jo nėra, nes jis neatvažiavo, ar jo nėra, nes jis nenori to daryti, ar jis tave pakišo, o pats pabėgo <...> ir požiūris iš karto neigiamas. <...> Jūs nepykote? Iš pradžių pykau, paskui supratau: su europiečiu būtų tikras pyktis, būtum rimtai susipykęs. Kitas dalykas – kai tu pykstiesi su europiečiu, jis tau pyktį grąžina, tu irgi gauni pyktį atgal, o jie negrąžina, čia išeina, kad tik vienas pyksti. <...> Labai greitai formuoja nuostatas. Reikia save gaudyti, kad tos nuostatos nebūtų bendros. [Tiriamasis nr. 2]

Analizuodami kaip jų veiksmai ir žodžiai gali būti suprantami kitos kultūros atstovų, kariai įvertina institucinių mokymų metu įgytą informaciją ir šia informacija disponuoja priklausomai nuo kitos kultūrinės aplinkos:

„(Institucinių mokymų metu) buvo pasakyta, nediskutuoti religinėm temoms. Jei man sako, nediskutuokite, tai (reiškia) nebendraukite, bet jei aš skaičiau Koraną, <...> ir jei aš suprantu, kur (religijos) sueina į vieną, ar tai diskusija? Jei esi nepakankamai išprusęs – nediskutuok; jei pats esi tikintis, ir savo tikėjimą išmanai – kalbėk.“ [Tiriamasis nr. 4]

Taigi, galima teigti, kad didėjant karių kultūriniam išprusimui, pastebimas karių noras analizuoti savo suformuotas nuostatas kitos kultūros atžvilgiu, taip pat siekis ne tik įgyti informacijos apie kitą kultūrą, bet ir šia informacija disponuoti, atsižvelgiant į kitą kultūrinę aplinką.

Komunikacijos įgūdžiai. Tiriant karių gebėjimą laikytis priimtinių normų ir taisyklių bendraujant su kitų kultūrų atstovais, išskirtinos: 1) kitos kultūros normos ir taisyklės, kurių turi būti paisoma ir 2) kitos kultūros normos ir taisyklės, kurių gali būti nepaisoma. Normų ir taisyklių, bendraujant su kitų kultūrų atstovais, paisymą iliustruoja tiriamųjų pasisakymai, pateikiami 5 lentelėje.

5 lentelė. Normų ir taisyklių, bendraujant su kitų kultūrų atstovais, paisymas

Požymiai	Ilustracijos
Kitos kultūros normos ir taisyklės, kurių galima nepaisyti	<p><i>Mums tai (maisto valgymas Ramadano šventės dienos metu) nebuvo ta problema <...>. Jie vis vien supranta, kad tu esi svetimšalis, bent jau Irakas yra modernesnė šalis, ypač miestuose, ir visiškai netaikydavo mums savo normų. [Tiriamasis nr. 2]</i></p> <p>(Ramadano šventės metu stengtasi nevalgyti dienos metu) <i>Nors ne prie akių. Bent jau akivaizdžiai prie jų, bet tai nebūtų problema, net jeigu valgytume. (Nebūtų, nes) tai jų šventė, ne mūsų. Jie supranta, kad mes nepaslinkaujame, kad mes ne musulmonai, ir lyg ir neprivalome laikytis jų papročių <...> [Tiriamasis nr. 4]</i></p> <p><i>Vietiniai mažiau akcentavo įvairius kultūrinius ypatumus, pavyzdžiui, einant į namus nusiauti batus, iškelto nykščio rodymas, nei tai buvo daryta mokymų metu. [Tiriamasis nr. 6]</i></p>
Kitos kultūros normos ir taisyklės, kurių turi būti paisoma	<p><i>Ypač daug nesusipratimų kildavo Ramadano laikotarpiu, stengdavaisi demonstratyviai nevalgyti ir negerti šalia musulmonų. [Tiriamasis nr. 8]</i></p> <p><i>Tabu buvo kišimasis į jų gyvenimą, jei eisi į namus, į jų gyvenimą kišiesi. Jei būdavo operacijos, tai jie (vietiniai) pirmiausia eina, tu eini iš paskos. Jei patrulis eini per jų kiemą, tai piktais veidais žiūri. [Tiriamasis nr. 2]</i></p>

Vertindami kitos kultūros normas ir taisykles, kurių turi būti paisoma ir kurių galima nepaisyti, kariai sektinu pavyzdžiui pasirenka šalies, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, vietinių gyventojų požiūrį į jų elgesį ir veiksmus. Pastebima, kad tam tikras normas ir taisykles, pavyzdžiui, maisto valgymą Ramadano šventės dienos metu, kariai priskiria tiek prie normų ir taisyklių, kurių turi būti paisoma, tiek prie normų ir taisyklių, kurių gali būti nepaisoma. Toks kitos kultūros normų ir taisyklių skirstymas yra subjektyvus, todėl itin svarbu skatinti karių siekį įsitraukti į socialinę sąveiką su šalies, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, vietiniais gyventojais, kadangi socialinė sąveika leidžia įvertinti tikėtinas vietinių gyventojų reakcijas į vienu ar kitų normų ar taisyklių paisymo svarbą tam tikroje kultūrinėje aplinkoje.

Tarpasmeninio bendravimo įgūdžiai. Analizuojant tarptautinėse operacijose dalyvavusių karių gebėjimą bendrauti ir veikti kartu su kitos kultūros atstovais, dažniausi karių įsitraukimo į kitą kultūrinę aplinką motyvai yra: 1) įsitraukimas, kaip pareiga, ir 2) įsitraukimas, kaip adaptacijos kitoje kultūroje siekis (žr. 6 lentelė).

6 lentelė. **Karių gebėjimas bendrauti ir veikti kartu su kitos kultūros atstovais**

Požymiai	Ilustracijos
Įsitraukimas, kaip pareiga	<i>Abiejose misijose buvau civilių ir karių bendradarbiavimo grupės narys – mano pareiga nuolat bendrauti su vietiniais ir su jais vykdyti bendrus projektus. [Tiriamasis nr. 3]</i>
Įsitraukimas, kaip adaptacija kitoje kultūrinėje aplinkoje	<i>Stengiuosi gerbti ir laikytis papročių, jei nežinau, pasiteirauju, kaip elgtis. [Tiriamasis nr. 1]</i> <i>Jeigu jam (vietiniam žmogui) nepriimtina tai, ką aš darau, tai aš nedarau, tai jų papročiai, jei aš pradėsiu žmogų mokyti elgtis pagal tai, kaip man atrodo teisinga, kaip reikia, aš esu svečias, tai jo taisyklės galioja, ne mano, jei jie kažką švenčia, ir jiems tuo metu reikalinga šeimyninė diena, tai jie ir gauna tą šeimyninę šventę. [Tiriamasis nr. 4]</i>

Įsitraukimas, kaip pareiga, sietinas su karių darbo pobūdžiu – kariai supranta, kad vykdo savo atstovaujamos organizacijos misiją ir tikslus, todėl nepriklausomai nuo to ar turi siekį teigiamai pristatyti save kitoje kultūrinėje aplinkoje, kariai geba prisitaikyti bendraudami ir dirbdami kartu su šalies, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, vietiniais.

Įsitraukimas, kaip adaptacija, atspindi karių siekį teigiamai pristatyti save kitoje kultūrinėje aplinkoje ir gebėjimą pritaikyti savo idėjas ir elgesį siekiant kompromiso bendraujant su šalies, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, vietiniais.

Nenorėjimas ir (ar) negebėjimas įsitraukti sietinas su karių suformuotomis stereotipinėmis nuostatomis:

Bendravimas su tokiais žmonėmis gali būti tik galios santykiais paremtas bendravimas. Jie turi jausti, kad esi viršum jų. [Tiriamasis nr. 8]

Jie yra kvaili, juos galima lengvai kontroliuoti, jei įgauni jų pasitikėjimą. [Tiriamasis nr. 5]

Stereotipines nuostatas turintys kariai nejaučia poreikio įsitraukti į bendravimą su kitos kultūros atstovais. Tai ne tik mažina karių veiklos kitoje kultūrinėje aplinkoje veiksmingumą, bet ir atspindi, kad kariai galimai savo vykdomos veiklos nesieja su pareiga įgyvendinti atstovaujamos organizacijos misiją ir tikslus.

Kultūrinė adaptacija. Pagrindiniai tyrimo metu išryškėję karių kultūrinės adaptacijos aspektai, tai: 1) aplinkos stebėjimas, 2) socialinė komunikacija, 3) supratimas, kad karys yra svečias, 4) pagarba vietiniams gyventojams ir jų vertybėms. Karių išskiriamus adaptacijos aspektus iliustruoja tiriamųjų pasisakymai, pateikiami 7 lentelėje.

7 lentelė. Karių kultūrinę adaptaciją sudarantys aspektai

Požymiai	Ilustracijos
Aplinkos stebėjimas	<i><...> Jie puikiai žino derėjimosi proceso psichologiją, reikėdavo (elgtis) labai atsargiai, nes jausdavai, kad tu turi tarti paskutinį žodį, kad taip, aš pažadu. Nes taip jie gražiai su tavimi bendrauja, kad supranti kad jau esi ant tos ribos kai turi pažadėti, bet turi būti labai atsargus, nes jeigu neišpildysi – pakenksi santykiams ir gali prarasti autoritetą. Nes autoritetas jiems labai svarbus bendravime. Ir autoriteto išsikvojimas, užsitarnavimas yra tam tikras procesas. Jie turi pasitikėti tavimi.“ [Tiriamasis nr. 9]</i>
Socialinė komunikacija	<i><...> Bandėte paragauti jų maisto iš mandagumo? Tekdavo, bet iš karto po to vaistai ir viskas. Labai stengdavomės privengti, bet jeigu tu eini į derybas, ar į apklausas, nori kažką išgauti tu jau pasiruošęs savo skrandį, bet paskui vaistai <...>.“ [Tiriamasis nr. 2]</i>
Supratimas, kad karys yra svečias	<i><...>aš esu svečias, tai jo taisyklės galioja, ne mano <...>. [Tiriamasis nr. 4]</i> <i>Taikiausi prie jų, nes su jais bendravimas vyko bazės išorėje, jų teritorijoje. Jų teritorijoje negali jų nervuoti, nes esi karinių veiksmų zonoje, negali pradėti nenormaliai elgtis, negali pradėti įvedinėti savo tvarkos, drausmės. Natūralu, tu esi su jais, vedi pratybas, tai deriniesi prie jų. [Tiriamasis nr. 9]</i>
Pagarba vietiniams gyventojams ir jų vertybėms	<i><...> aš niekada neduosiu velnių girdint jo (vietinio žmogaus) pavaldiniams <...>. Gerbdamas jį aš kalbėsiu tik jam apie padarytus ir nepadarytus darbus, aš tą suprasdamas, pas juos yra aiškus garbės suvokimas: jei tu padarei klaidą, mes mokam patys save nuplakti, <...> (Irake), gėdos ir kaltės jausmas yra tapatinamas: tu nekaltas dėl to, kol tavęs nepagavo, o jei pagavo, tai jau gėda. Norint draugauti geriau rodyti klaidas asmeniškai, išsaugant garbę ir orumą. [Tiriamasis nr. 4]</i>

Visi minėtieji kultūrinę adaptaciją sudarantys aspektai svarbūs karių kultūriniam išprusimui. Aplinkos stebėjimo ir socialinės komunikacijos svarba atsiskleidė analizuojant karių gebėjimą suprasti kitokią kultūrinę aplinką, likusieji trys aspektai – supratimas, kad karys yra svečias, pagarba vietiniams gyventojams ir jų vertybėms ir gebėjimas rasti sprendimus dviprasmiškose situacijose leidžia išplėsti karių kultūrinio išprusimo, kaip adaptacijos kitoje kultūrinėje aplinkoje, suvokimą. Todėl tai suteikia galimybę tolesniuose tyrimuose išsamiau įvertinti karių kultūrinio išprusimo potencialą.

2.2.2. Tarptautinėse operacijose dalyvaujančių karių žinios apie kitos kultūros specifinius bruožus

Duomenų analizė atskleidė karių neigiamas nuostatas vertinant institucinių mokymų metu įgytas žinias apie kitos kultūros specifinius bruožus (žr. 8 lentelė).

8 lentelė. Karių nuostatos vertinant kultūros specifines žinias

Požymiai	Iliustracijos
Kultūros specifinės žinios, įgyjamos institucinio mokymo metu, nėra pakankamos	<i>Techninis žinojimas geografijos jis nieko neduoda, jei aš žinau, kad vyksta tokia ar tokia šventė, ten reikia žinoti, kodėl ji atsirado, kodėl jie tai vertina, kodėl jų vertybių skalė yra truputėlį kitokia. [Tiriamasis nr. 4]</i> <i>Pavyzdžiui aš žinau, kad yra Ramadanas, tai nelysk prie jų. Bet jei tu gali kalbėtis apie tai – apie tą šventę, visą esmę labai svarbus dalykas.<...> Ir dabar dar sudėtingas reikalas (mokymai) pas mus, sunkiai perprastas. Nes važiuoja iš esmės pusmečiui, tų švenčių nėra daug, tad bent specifines šventes tikrai galėtų (mokymų metu) apibūdinti, nes jiems tai labai svarbu. [Tiriamasis nr. 2]</i>
Kultūros specifinės žinios, įgyjamos institucinio mokymo metu, yra subjektyvios	<i>(Žinias turėjau) tik pagrindines, prieš važiuodamas domiesi istorija, geografija <...> Kai kalbiesi su vietiniais, įvairiai jie patys vertina (istoriją). Mes atvažiuojame, mes vienaip suprantame, jų žmonės sako, kad kitaip. [Tiriamasis nr. 2]</i>
Kultūros specifinės žinios, įgyjamos institucinio mokymo metu, neatitinka karių darbo pobūdžio	<i>Pasiruošimo metu buvau bendroje grupėje, kurioje buvo ruošiami kariai į Afganistaną ir Iraką. Į Iraką buvau ruošiamas aš vienas, tai visas pristatymas, visas ruošimas buvo Afganistano pagrindu. Nieko negavau, jokios informacijos apie Iraką oficialiai. [Tiriamasis nr. 9]</i>

Analizuodami įgytas žinias kariai pabrėžia tuos kitai kultūrai būdingus specifinius bruožus su kuriais nebuvo supažindinti institucinių mokymų metu ir šių žinių pritrūko ištraukiant į socialinę komunikaciją su vietiniais. Pavyzdžiui, teigdami, kad pritrūko žinių apie šalies, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, istoriją, kaip tos šalies istoriją supranta vietiniai gyventojai, taip pat išsamesnių žinių apie jų išpažįstą religiją.

Taip pat pastebėta, kad institucinių mokymų metu ne visada diferencijuojamas karių paruošimas skirtingoms tarptautinėms operacijoms – skirtingos kultūros gretinamos tarpusavyje, pavyzdžiui, tokie patys instituciniai mokymai organizuojami tiek kariams, vykstantiems į Afganistaną, tiek kariams, vykstantiems į Iraką. Tai lemia kultūrinio išprusimo potencialo mažėjimą – kariai neįgyja pakankamai žinių apie kitai kultūrai būdingus specifinius bruožus.

Karių turimų žinių apie kitos kultūros specifinius bruožus pritaikymas tarptautinės operacijos metu. Analizuojant, kaip kariai, būdami kitoje kultūrinėje aplinkoje pritaiko žinias apie kitą kultūrą, paaiškėjo, kad net tie kariai, kurie teigė turėję pakankamai žinių apie kitą kultūrą, vis vien atsidurdavo dvi-prasmiskose situacijose dėl šių žinių stygiaus:

(Dvi-prasmiskoje situacijoje buvau) įteikiant motociklą vietiniam departamentui spaudžiant dešinę ranką, motociklo rakteliui paduoti liko tik kairė ranka (kuri laikoma nešvaria), todėl darant nuotrauką departamento vadovas raktelių neėmė ir paėmė tik po to, kai padarius nuotrauką raktelius padaviau dešine ranka. [Tiriamasis nr. 6]

Lankydamasis mokykloje fotografavau mokinius ir mokytojus, kas yra įprasta, bet vienoje mokykloje kelios mokytojos buvo jaunos, todėl joms pasirodė, kad jas fotografuoju specialiai. Buvau paprašytas to nedaryti <...>. [Tiriamasis nr. 3]

Karių įgytos žinios apie kitos kultūros specifinius bruožus nėra pakankamos karių vykdomai veiklai tarptautinės operacijos metu, todėl institucinių mokymų metu svarbu atkreipti dėmesį į kitos kultūros specifinius bruožus, kurių pritaikymas leistų kariams išvengti dviprasmiškų situacijų bendraujant ir veikiant kitoje kultūrinėje aplinkoje. Šių žinių įgijimas kartu su ugdomais karių gebėjimais analizuoti kitokį kultūrinį kontekstą ir interpretuoti mokymų metu įgytą informaciją leistų kariams geriau prisitaikyti kitoje kultūrinėje aplinkoje.

2.2.3. Tarptautinėse operacijose dalyvaujančių karių kalbinės kompetencijos.

Pagrindiniai šalies, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, kalbos mokėjimo privalumai: 1) geresnis ryšys su pašnekovu ir 2) mandagumo, pagarbos vietiniams gyventojams išraiška (žr. 9 lentelė).

9 lentelė. **Kalbos įtaka karių veiklai kitoje kultūrinėje aplinkoje**

Požymiai	ilustracijos
<p>Geresnis ryšys su pašnekovu</p>	<p><i>Tęsiu dari (persų) kalbos mokymąsi, bet vis dar bendrauju su afganais anglų kalba. Jei reikia, per vertėją. Pademonstruodamas, kad kažkiek moku dari kalbą, užmezgu geresnį ryšį su pašnekovu. [Tiriamasis nr. 1]</i></p> <p><i>(Arabų kalbos turėjau) pradinės žinios <...>, turėjome vertėją. Norėjosi išmokti, pramokti keliolika frazių, žodžių tam, kad atmosferą sušildyti pačioje pradžioje bendraujant su jais. Nes jeigu tu išmoksti standartinių frazių: „kaip gyveni, kaip sekasi, kokios problemos“, tada jie kaip maži vaikai džiaugiasi, <...> bendravimas daug šiltesnis, <...>. [Tiriamasis nr. 9]</i></p>
<p>mandagumo, pagarbos vietiniams gyventojams išraiška</p>	<p><i>(Su vietiniais šalies, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, žmonėmis bendravau) arabų, anglų, maišyta (kalba). Jie dauguma supranta anglų, dar kai kurie, senesni, moka rusiškai. Arabų tai iš mandagumo – pasisveikinimus, skaičius gali pasakyti. <...> Jei ko klausdavo, mes stengdavomės atsakyti arabiškai <...>. [Tiriamasis nr. 2]</i></p> <p><i>„(Su vietiniais žmonėmis bendravau) anglų kalba. Arabiškai aš mokėjau tik 20 ar 30 žodžių. Yra žmonių, kurie pakankamai (gerai) kalba angliškai, su jais galima kalbėti tiesiogiai, o tie, su kuriais reikia vertėjo, jie jaučiasi pažeminti, kad vertėjas reikalingas, jau jis (laiko save, kad yra) neišprusęs, reikalinga tarpinė grandis. Jei vertėjas nesupranta klausimo esmės ir bando išsiaiškinti, jau nevienodai padalija dėmesio, gaunasi, kad vertėjas daugiau su manimi bendrauja, tai vertėjas gaunasi kaltas, kad per ilgai kalbasi su manimi, tai teko nutraukti keletą kartų, kad nekiltų konfliktas <...>. [Tiriamasis nr. 4]</i></p>

Kalbos mokėjimas gerina tarptautinėse operacijose dalyvaujančių karių tarpkultūrinių kompetencijų raišką, kadangi leidžia didinti socialinės komunikacijos tarp tarptautinėje operacijoje dalyvaujančių karių ir vietinių šalies, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, galimybes.

Naudojimasis vertėjo paslaugomis, karių teigimu, iš dalies apsunkina jų veiklą kitoje kultūrinėje aplinkoje, nes susiduriama su 1) skirtingų kultūrų atstovų bendravimo skirtumais, 2) sunkumu perduoti emocijas, 3) vertėjų kompetencijų stygiu, 4) vietinių gyventojų noro išitraukti į bendravimą stygiu (žr. 10 lentelė).

10 lentelė. **Naudojimosi vertėjo paslaugomis įtaka karių veiklai kitoje kultūrinėje aplinkoje**

Požymiai	Iliustracijos
Susiduriama su skirtingų kultūrų atstovų bendravimo skirtumais	<i>Vertėjas kalba multiplikuota kalba, kaip pasakas seka, yra buvę situacijų, kai turi atvažiuoti taikinys, sako, kad atvažiuos juoda balta Toyota. Sėdi žmogus pozicijoje, laukia tos mašinos, o danas vertėjas sako: „ne, jis ne taip pasakė, jis pasakė juoda Toyota“, tai mes sakom: „stop stop“, nes jau signalas perduotas ir jei atvažiuos tas žmogus, jis bus pagautas, jis bus sunaikintas ir nušautas.</i> <i>O jis sako, kad pilka Toyota, labiau į juodą. Čia jau kultūriškai. Pas mus vakaras, tai sakome „susitinkame vakare, devintą valandą“, o jie sakytų, pavyzdžiui, ypač kaimiškose vietovėse, „susitinkame vakare, kai mėnulis nebus pasiekęs žemės. [Tiriamasis nr. 2]</i>
	<i><...> Geras vertėjas yra tas kuris ne tik moka versti, bet tas kuris moka sujungti abi kultūras į vieną. [Tiriamasis nr. 10]</i>
Susiduriama su sunkumu perduoti emocijas	<i>Per vertėją šnekėjimas yra tam tikra technika ir tu nežinai, kaip jis išverčia, nes vertėjas yra tas pats irakietis. Tu nežinai kaip jis išverčia tavo žodžius jiems, nes viskas priklauso nuo intonacijos, kaip parinkti žodžiai. Aišku visą laiką stebėdavau jų veidus, kurie padėdavo suprasti ar ta pati reakcija, kurios tu lauki savo žodžius pasakęs. Jei matai, kad nesulauki tos reakcijos, tai bandai pakartoti, dar kartą, paprašai vertėjo, kad pasakytų kitaip. Matosi galutinis korespondentas, kuris gauna tą informaciją, kaip jis reaguoja į tą informaciją. [Tiriamasis nr. 9]</i>
Susiduriama su vertėjų kompetencijų stygiu	<i>Ne visi vertėjai kompetentingai verčia, ilgai trunka pats vertimo procesas, vietiniai gyventojai nesilaiko bendravimo kultūros – pertraukia, nuolat kalba mobiliuoju telefonu per susitikimus, nėra mandagūs. [Tiriamasis nr. 3]</i>
Susiduriama su vietinių gyventojų noru išitraukti į bendravimą stygiu	<i><...> Pašnekovas dažnai nesilaiko bendravimo per vertėją taisyklių – kalbėdamas žiūri į vertėją, kalba per ilgai, kai kuriuos dalykus adresuoja vertėjui. [Tiriamasis nr. 6]</i>

Naudojimąsi vertėjo paslaugomis galima įvardinti kaip apsunkinantį karių adaptaciją kitoje kultūrinėje aplinkoje veiksnį, nes mažėja išitraukimo į efektyvią socialinę komunikaciją galimybės. Vis gi, naudojimasis vertėjo paslaugomis gali padėti kompensuoti karių kalbinių įgūdžių stygių išitraukiant

į socialinę komunikaciją. Todėl kariai turi būti supažindinami su galimomis kliūtimis bendraujant per vertėją ir mokomi kaip mažinti šių kliūčių raišką įsitraukiant į socialinę sąveiką.

Kultūrinio išprusimo kompetencijų įgijimo metodai. Tiriant kultūrinio išprusimo kompetencijų įgijimo metodus, galima išskirti: 1) institucinį ir 2) savarankišką kompetencijų įgijimą.

Krašto apsaugos sistemos organizuojami instituciniai mokymai apima tiek tradicinius mokymosi metodus (pavyzdžiui, „*Buvo pasirengimo ciklas, kurios metu buvo nagrinėjama tos šalies kultūra.*“ [Tiriamasis nr. 10]), tiek technologijomis paremtus metodus (pavyzdžiui, „*Prieš misiją mano skyriaus kariai privalėjo baigti keletą kursų nuotoliu būdu apie Afganistaną, istoriją, kultūrą ir pan. Taip pat kiekvienas privalėjom baigti minimum po vieną normalų kursą Lietuvoj ar užsienyje, susijusį su mūsų skyriaus veikla.*“ [Tiriamasis nr. 3]).

Institucinius mokymus kariai vertina skeptiškai, pabrėždami, kad tai tik privalomi, formalūs mokymai:

(Instituciniai mokymai) *50 proc. naudingi, o 50 proc. užsidėti pliusą, kad jeigu kas nors žus, atsakyti į klausimą „ar buvo mokyta?“. Ir 50 proc. dar labai optimistiškai* (vertinant). [Tiriamasis nr. 2]

Kaip vieną naudingiausių mokymosi metodų kariai įvardija patirtį šalyje, kurioje vykdoma tarptautinė operacija:

„Kiek daug besimokysi teoriškai, tegul ir praktiškai – bet kitoje kultūrinėje aplinkoje, niekada visko nesužinosi. Svarbu, kad mūsų kariams būtų pasakoma, kad realybė bus gana skirtinga, netikėtumų bus daug <...>. [Tiriamasis nr. 1]

<...> niekada parengimas negali būti (pakankamas), kol tu nenuvažiuoji ir nepamatai krašto. [Tiriamasis nr. 4]

Visgi, neturėdami pakankamo kultūrinio pasirengimo tarptautinės operacijos metu kariai negali veiksmingai veikti kitoje kultūrinėje aplinkoje, kadangi yra labiau orientuoti į mokymąsi apie kitą kultūrą stebint aplinką, tačiau dėl kompetencijų stygiaus neišitraukiant į socialinę sąveiką su vietiniais:

Pirmoji misija yra pasirengimas antrajai, tai jei aš važiuočiau trečią kartą, tai norėčiau, kad tai būtų ne tik islamiškas, bet ir arabiškai kalbantis kraštas dėl to, kad viską, ką aš gavau per pirmas dvi keliones, man praverstų trečioje. Jei aš važiuočiau ne į islamišką kraštą, tai man tektų mokytis viską iš nulio. <...> Antros (tarptautinės operacijos metu) veiksmas buvo labai su vietiniais, patarėjo darbas, o pirmos misijos metu turėjau kovines užduotis, kurios nereikalavo kasdieninio bendravimo su vietiniais. Jeigu būtų buvę atvirkščiai, tai tada aš sakyčiau nebūčiau buvęs pasiruošęs tinkamai. [Tiriamasis nr. 4]

Analizuodami, kaip galima gerinti institucinio mokymosi kokybę, kariai išskiria pagrindinius tobulintinus aspektus: 1) į mokymus įtraukti instruktorius, buvusius šalyje, kurioje vykdoma tarptautinė operacija ir (ar) instruktorius, kilusius iš šalies, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, 2) vykdyti antropologijos studijas; 3) mokymus pritaikyti tikslinei auditorijai ir 4) gerinti karių užsienio kalbos įgūdžius (žr. 11 lentelė).

11 lentelė. **Institucinių mokymų tobulinimo galimybės ruošiant karius tarptautinėms operacijoms**

Požymiai	Iliustracijos
Įtraukti instruktorius, buvusius šalyje, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, arba instruktorius, kilusius iš šalies, kurioje vykdoma tarptautinė operacija	<i>Mokytojai, instruktoriai turi būti geriausi iš geriausių, būtinai buvę operacijose. Jei operacija nauja – dalyvavę panašiose operacijose.</i> [Tiriamasis nr. 1] Į mokymus įtraukti instruktorius, kilusius iš šalies, kurioje vyksta tarptautinė operacija. [Tiriamasis nr. 6]
Vykdyti antropologijos studijas	<i><...> Mes nemokame mokytis kultūros ir suprasti jos. Ir nuo pat kariūno rengimo, jiems šitas dalykas turi būti suprantamas <...> kadangi jau daug metų esame tarptautinėje aplinkoje.</i> [Tiriamasis nr. 2]
Mokymus pritaikyti tikslinei auditorijai	<i>„Pagrindinis dalykas <...> auditorijos pritaikymas, pagal tikslinę auditoriją. Nesvarbu vienas ar du (kariai) ruošiami ten dirbti, bet jiems ir turi būti sukurtas mokymo procesas pagal tą vietą į kurią važiuoja. Tuo labiau, kad iš tos vietos grįžta tie kariai, kurie ten buvę ir jie puikiai gali pateikti informaciją apie tą šalį ir tu ten nuvažiuavęs <...>“</i> [Tiriamasis nr. 9] <i>Akcentuoti į atskirą funkcinių specialistų rengimą.</i> “ [Tiriamasis Nr. 12]
Gerinti karių užsienio kalbos įgūdžius	<i>Norėtųsi daugiau mokėti vietos kalbos frazių, nes pasirengimo metu trūko laiko ilgiau mokytis vietos kalbos.</i> [Tiriamasis nr. 3]

Viena vertus, suvokdami tobulintinas institucinių mokymų sritis, kariai nerodo siekio prisidėti prie šių mokymų gerinimo. Antra vertus, kariai itin pabrėžia savarankiško mokymosi apie kitą kultūrą svarbą: rodo siekį perduoti tarptautinėje operacijoje įgytas žinias kitiems kariams, vyksiantiems į tarptautines operacijas (pavyzdžiui, „*Po šios misijos aš grįšiu įgijęs dar daugiau žinių, kurias stengsiuos perduoti kitiems.*“ [Tiriamasis nr. 3]), taip pat įvertina sąveikos su kitais kariais svarbą (pavyzdžiui, *<...> susirašinėjau su tuo žmogumi, kurį turėsiu keisti, jis man apibūdino ką reikia atsivežti, kaip atsiskaityti pinigais, kas reikalinga, kas nereikalinga, ką turėti. O apie šalį – internetas. Visas žinias gavau neformaliai, ne iš institucijos.*“ [Tiriamasis nr. 9]). Karių bendradarbiavimas tarpusavyje dalijantis patirtimi iš dalies gali užpildyti institucinių mokymų metu paliekamas spragas ir turėtų būti skatinamas kaip karių organizacinio sąmoningumo dalis.

Galima pridurti, kad karių kultūrinio išprusimo kompetencijų įgijimas adaptuojantis kitoje kultūrinėje aplinkoje vertintinas skeptiškai dėl kylančio

pavojaus, kad kariai tik stebės aplinką, neįsitraukdami į socialinę sąveiką su vietiniais gyventojais. Atsižvelgiant į anksčiau išvardytas pastabas, galima teigti, kad karių kultūriniam išprusimui reikiamų kompetencijų įgijimas turi būti suprantamas kaip ilgalaikis ir tęstinis procesas, t. y. kompetencijos turi būti įgyjamos prieš kariams išvykstant į tarptautinę operaciją ir tobulinamos tarptautinės operacijos metu.

Išvados

Empiriškai įvertinus tarptautinėse operacijose dalyvavusių Lietuvos karių kultūrinį išprusimą, galimi apibendrinimai ir rekomendacijos Lietuvos karių kultūrinio išprusimo atžvilgiu:

1. Vienas svarbiausių karių kultūrinio išprusimo aspektų, kuris neatsiejamas nuo jų gebėjimo išvengti stereotipinių nuostatų kitos kultūros atžvilgiu formavimo, yra karių motyvacija adaptuotis ir veikti kitoje kultūrinėje aplinkoje. Tiriamieji karių kultūrinį išprusimą, minėtieji aspektai išryškėja kariams analizuojant panašumus ir skirtumus tarp kultūrų. Šie aspektai daro itin didelę įtaką karių kultūrinio išprusimo potencialui, todėl vykdant karių, dalyvausiančių tarptautinėse operacijose, atranką didesnis dėmesys skirtinas karių motyvacijos dalyvauti tarptautinėje operacijoje analizei, nes:

- a. kariai, turintys motyvaciją adaptuotis kitoje kultūrinėje aplinkoje, geba įgyti ir pritaikyti kultūrinės žinias ir įsitraukti į socialinę sąveiką su kitos kultūros atstovais. Stereotipines nuostatas turintys kariai formuoja iškreiptą požiūrį į kitą kultūrinę aplinką, todėl jų socialinė sąveika su kitos kultūros atstovais yra neigiama arba neutrali;
- b. kariai, suprantantys, kad tarptautinėje operacijoje dalyvauja vykdydami savo organizacijos misiją ir tikslus ir, kad veikdami kitoje kultūrinėje aplinkoje atstovauja savo organizaciją, geba adaptuotis kitoje kultūrinėje aplinkoje ir įsitraukti į socialinę sąveiką su kitos kultūros atstovais nepriklausomai, ar jie yra motyvuoti adaptuotis kitoje kultūrinėje aplinkoje;
- c. institucinių mokymų metu nėra suteikiama pakankamai žinių ir įgūdžių, reikalingų karių adaptacijai ir veiklai kitokiame kultūriniame kontekste, todėl kariai turi būti motyvuoti savarankiškai tobulinti jų kultūriniam išprusimui reikalingas kompetencijas.

2. Didesnis dėmesys skirtinas karių organizacinio sąmoningumo ugdymui, nes:

- a. dalis karių dalyvauja tarptautinėje operacijoje skatinami išimtinai

asmeninių motyvų ir nesieja dalyvavimo tarptautinėje operacijoje su savo atstovaujamos organizacijos misijos ir tikslų įgyvendinimu. Kariams stinga sąmoningumo, kad jų veikla, įskaitant ir socialinę sąveiką su vietiniais šalies, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, atspindi organizacijos misijos ir tikslų įgyvendinimą;

- b. kariai pažeidžia savo organizacijos reikalavimus siekdami adaptuotis kitoje kultūrinėje aplinkoje. Nesilaikydami organizacijos reikalavimų kariai vis vien siekia organizacijos tikslų įgyvendinimo – organizacijos reikalavimų nesilaikymas susijęs su karių siekiu didinti šalies, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, vietinių pasitikėjimą jais. Todėl atkreiptinas dėmesys į formalių organizacijos reikalavimų tobulinimo galimybes ir (ar) lankstesnį šių reikalavimų pritaikymą, atsižvelgiant į karių vykdomas funkcijas tarptautinės operacijos metu.

3. Institucinių mokymų metu pateikiamos žinios nėra pakankamos karių adaptacijai ir veiklai tarptautinės operacijos metu, todėl siekiant didinti karių kultūrinio išprusimo potencialą, turi būti plečiamas tarpkultūrinių, kultūros specifinių ir kalbos įgūdžių spektras ir didesnis dėmesys skiriamas:

- a. karių supažindinimui su kultūriniais skirtumais, galinčiais kelti jiems diskomfortą veikiant kitoje kultūrinėje aplinkoje;
- b. remiantis tarptautinėse operacijose dalyvavusių karių patirtimi, dviprasmiškų situacijų analizei su kuriomis buvo susiduriama sąveikos tarp karių ir vietinių šalies, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, metu;
- c. institucinių mokymų pritaikymu atsižvelgiant į karių veiklos pobūdį tarptautinės operacijos metu ir pateikiamų žinių analizei per šalies, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, vietinių gyventojų mąstymo ir elgesio suvokimą;
- d. instruktorių, buvusių šalyje, kurioje vykdoma tarptautinė operacija ir (ar) instruktorių, kilusių iš šalies, kurioje vykdoma tarptautinė operacija įtraukimą į institucinius mokymus ir (ar) karių socialinės sąveikos skatinimui su kariais, grįžusiais iš šalies, kurioje vykdoma tarptautinė operacija;
- e. karių kalbos kompetencijų gerinimui, didesnę dėmesį skiriant tiek karių kalbos, vartojamos šalyje, kurioje vykdoma tarptautinė operacija, įgūdžių gerinimui, tiek supažindinant su galimomis kliūtimis dirbant su vertėju.